

Роздуми над романом “Омана” Бориса Боровця

Це вже ввійшло у звичку: спершу слід оглянути художнє оформлення книги, а потім братися до змісту. В очі кидається незвичайний малюнок — легкий порух графічно-пластичних ліній, що нагадують вельову павутинку, яка обвила назву твору. Малюнок і назва мають в собі філософський підтекст. А на другому боці палітурки два вислови, що спонукають читача шукати на них відповіді, кличуть до роздумів: “Май собі на умі — по ідеологічній, партійній лінії посторонків рвати не варто, вислужуватись не треба, щоб потім не чухати потилицю. Бо то все химерія, омана людей і себе. Привид, як писав Маркс. Це тобі говорю і я, який багато що вже бачив у житті”.

«Я запитував себе: за що нас любити? За відібрану в колгоспи селянську землю, реманент, худобу-годувальницю? За розстріляних у тюрмах людей, коли відступали під натиском німця? За вбитих, вивезених у Сибіри батьків, братів, сестер?.. За що нас любити?»

А що можна додати: «За що нас любити? Ще не хочемо знати свою унікально-багату історію, ідентичну культуру, не відстоюємо свою співучу, солов’їну мову, українську церкву, яка з часів князя Володимира Великого зародилась, розквітала як самостійна... І що ми за народ такий, що дозволяємо глумитись над нами ворогам в минулому і нині?»

Сьогодні письменники не замахаються на епопеї і не населяють своїх прозових творів великою кількістю персонажів. Відсутні приоздоблення сюжету авторськими відступами, поетичними пейзажами, що зачаровували уяву колишнього читача, як скажімо, у творах О. Кобилянської, Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського. Бо сьогодні в цей скажений життєвий ритм читач побіжно спілкується з книжкою. Він уже перенасичений здебільшого не дуже потрібною інформацією. Його анітрохи не

іменувалося Корчев, була цегельня, читальня, школа, крамниця, молочарня, кузня, громадський дім, де знаходилася канцелярія солтиса, працювали кравці, шевці, столяри, малярі... Жили в селі добрі, милосердні люди. Як хто чого не мав, чи біда в кого яка сталася — всім ділилися...”.

Власне, хазяйновитість — це перлина менталітету українця. Споконвіків жителі українських територій — селяни. І це ще з часів трипільської культури (сьоме тисячоліття до н. е.). Цікаво, де ще, окрім України, під вікнами багатопверхівок заводять грядки? Українці, куди не попадуть, то раду собі дадуть.

Та війна все змінила. Коли село Корчів відійшло до Польщі, то почали “...з’являтися озлоблені поляки, яких вивезли зі сходу, відбирали будинки, незважаючи, що там ще живуть люди, тероризували українців. Польські банди нападали на українські села, різали, мучили українців, забирали все, що їм попадало до рук. Прийде до хати, на якусь річ покаже:

— Що то єст? - питає дітлаха. Звісно, дитина відповідає, як її тато-няня навчали, по-своєму, по-українськи.

— Мув по-польску! - і прикладом по голові куди попало...”. Чомусь кожен завойовник, як прийде на нашу землю, то й починає привласнювати все, що сам не надбав — і викрадав, і вивозив, і продавав, і нав’язував свою мову...

Письменник змальовує жахливе примусове переселення українців. То був страх, шок для людей. Все нажите залишали. “... Жолнежи викидали з хат сяке-такє начиння і забивали вікна й двері дошками навхрест... “Хцеш, кабане, України? Там маш на всходзе Украйну, марш із зєми польскей!...”.

Дід Матий розповів Андрію Шаяну про страшні поневіряння переїзду українців з Корчева в Гуту. Ніхто не знав, куди везуть. В дорозі і харчувалися. Цілий місяць везили селян від станції до станції, ні-

кінця-краю масакрі не видно... Армія Крайова, Армія Людова, українська, совєцька партизанки. Кого тільки немає в наших краях! Хто за що воює?” Далі можна продовжити: мельниківці, бандерівці, власовці, медведівці, ковпаківці. Хіба розбереш, хто на село наскочив уночі? ...Прийдуть: “Ми українські повстанці, - кажуть, - ти чого прислугуєш ляхам?” Або: “Ти чого подкармливаєш тех лайдаків з лясу? Украйни вам хцється, зем’ї нашей хочється?...”.

“Ти чого помагаєш бандерівцям, або ж кагебістам?...” Так болісно роздумує один із персонажів роману. Та не кожен розповідь правду — люди й досі бояться. “... зрештою, воно, те людство, просило тебе його звільняти? - Назвільнялися вже: уся країна встелена трупами від того звільнення...”. Борис Боровець спрямовує читача на думку, що і сьогодні “русская освободительная армия” рятує “русский мир” на землях України. А що вона забу-

йде в забуття...”.

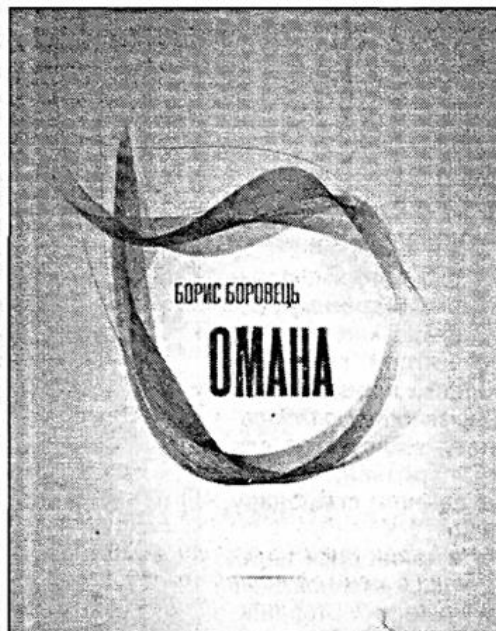
А інший персонаж роману Іван Балясний по-іншому розсудив: “...Нехристи, і чим їм та церква мішала. Подумаєш, “релігія — опіум народу!” Та якби всі жили так, як написано в святому писанні, то був би рай на землі...”.

У творі “Омана” поєднані конкретність і недомовленість. За одним порогом осягнутого видніється інший — і в жодному разі не останній, що раптом припинив би розгортання процесу враження одразу ж після безпосереднього сприйняття.

Письменник аналізує і оцінює описувані події з точки зору персонажів твору і свого власного сприйняття та усвідомлення, тому констатує, що з літами все бачиться трохи по-іншому, ніж в юності, чіткіше уволюється, проглядається фальш у словах і справах, все більше надокучають сумніви: чи так робив, діяв, думав, чи можна було не оступитися там, де оступився?

Не часто віднайдеш прозовий художній твір, де б оповідалось про музейну справу. А жаль. Бо музей — це не тільки якась одиниця в мережі будівельних споруд. Музей — це не лише інвентарна книжка, картка “... або так званий паспорт пам’ятки із зовнішнім її описом...”, але це ще й вичерпна інформація про наукову чи мистецьку вартість, обставини й історію віднайдення, графічні схеми, фотографії, назва пам’ятки, умови надходження в музей, стан збереженості і, врешті, сам експонат. А серед них є чимало унікальних, автентичних.

Музей — це інституція, яка виконує важливу пізнавально-краєзнавчу, дидактичну, мистецько-естетичну функції. В ньому артефакти засвідчують важливі періоди різних культурно-історичних епох. Тут можна подивитись твори, вироби місцевих художників, майстрів декоративно-прикладного мистецтва краю. Нарешті музей — це обличчя міста чи села. Від-

зворушують ні описи краси природи, ні авторські ремарки. У сучасного читача просто не вистачає бажання й терпіння вчитуватися і утішатися виразним і соковитим словом, монологом чи описом психологічного стану людської душі. Сьогодні лише рідкісний читач може зрозуміти багато чого і в тому, якими були тогочасні люди й тогочасне життя, і який світ їх оточував, і як звучало їхнє багатобарвне слово, яке в ті часи несло багато енергії і тепла.

Борис Боровець розуміє, що часи і люди змінюються, тому і пише, розраховуючи на умови життя, можливості і потреби нинішнього читача. Вже з перших сторінок роману яскраво виводить події, факти, діяльність людей, їх стосунки, інтереси, погляди, повідомляє, яких загальнолюдських цінностей вони дотримувались через призму спогадів, листів, архівних документів, діалогів, авторських суджень тощо. Весь життєпис проходить у взаємозв'язку.

Автор знає, що він належить усьому світові, а не корпоративним інтересам, так само, як і світ належить йому, бо він покликаний увібрати в себе те, що дає йому право самовиявитись у неповторності часу і власного буття.

Новітня історична дійсність у "воскреслій Україні", на жаль, національно zdeформована, розбита, роздerta, обездуховлена п'ятою колоною і задурманена хохлами-малоросами та генетично-спадковими яничарами. Борис Боровець намагається врозуміти людей, веде сторінками сумної і трагічної історії. Але він не тільки освітлює "лихо давнє", а й бачить "лихо сьогочасне". Хоч епізоди невеликі за обсягом, але вони вражають — як землю забирали і весь реманент, відбирали худобу, люто ненавиділи "український буржуазний націоналізм", як розправлялися з повстанською армією, як наводили жах стрибки і кагебісти, як безглуздо здійснювались акції переселення.

Дід Матій Савчук розповідає герою роману про те, як вони жили за Бугом до "переселення народів". "... Багатими не були, але й не бідували. Бог свідок! Землю нашу піщану як не удобриш, то й не виросте нічого. Але було чим удобряти — по десять штук худоби кожен тримав. І сіяли все: пшеницю, жито, овес, ячмінь, бараболя велика родила... Майже у кожного — сад, худоба, птиця... В селі нашому, що

то не хотів приймати переселенців, яких було багато. Такої історії не можна забувати. Письменник нагадує нам про ці трагічні події. То було справжнє знущання над господарями-землеробами.

Осмислюючи історію, складаючи опис "пороків і чеснот" (визначення Оноре де Бальзака), автор зібрав найяскравіші випадки прояву пристрастей, зображує характери поєднання окремих рис, аналізує соціальні явища, події.

Широко розкрита доля Тугана Чингізовича Магомедова з Дагестану. Його дружина Діalara довго шукала свого чоловіка, що не повернувся з війни. І куди вона не писала — у Ростов, Волгоград, Кременчук, Полтаву, Коростень, Житомир, Мінськ, а виявилось, що Туган загинув в селі Гута 23 грудня 1943 року. На основі листів, спогадів, інших історичних фактів та документів автор описав Магомедова: як він мислив, де і як воював, як загинув і де похований.

З хвилюванням читаєш сторінки пошуку чоловіка Тугана його дружиною Діаларою. Вона наполегливо, не шкодуючи сил і здоров'я, побивалася за своїм Туганом-Соколом, як справжня Сольвейг, "...реальна дівчина, наша сучасниця, тепер уже жінка в літах, що не може забути свого "Сокола-Хана", прагне бодай могилу його знайти, щоб прилетіти зі своїх далеких гір, припасти до неї..."

Жахливі події і перезахоронення полеглих з Гути в Мостище. Так, часи були важкі, але й різні — були люди і людська.

Герой роману "Омана" поринув в роздуми, "...Що й донині не всі полегли в ту жорстоку війну поховані, що немало їх костей у лісах та полях розкидано, немало горбчиків залишилося... Але щоб так, знаючи, що там лежать герої, пригребти їх, ані сліда від могили не залишаючи, - хто на таке здатний? Відповідь: нелюди — черстві і бездушні..."

Андрій Шаян сприйняв це болісно, бо проти фактів не попреш. В нього впродовж роману часто викликали і критику, і скептицизм, і сум'яття ті чи інші суспільні події, явища, поведінка людей і їх світогляд, інтерпретації їх персонажами.

"... що ж це діється в цьому світі: до війни жили поляки з українцями у мирі, а тут таке сталося — сусід сусіда, швагер швагра, кум кума вбиває, палить. Скільки люду з того й того боку вже полягло, а

ла на нашій предковичній землі, ця армія? В двадцять першому столітті вже сьомий рік поспіль веде ганебну війну проти українського народу. Чи землі своєї мало? Чи крові хочеться, як у стародавніх римлян: "... побільше видовищ, побільше завоювань, побільше крові...", всі дороги ведуть до Риму...". Так і сучасна Росія хоче світового панування, і "другого Риму", тобто "руського мира" на всій планеті.

Вагоме місце зайняла в романі тема свободи совісті. Багато церков, старовинних, дивної архітектури різних стилів було зруйновано в 50-60-ті роки радянщини — вивезено, розпродано, привласнено церковне начиння.

Автор наводить жахливу подію руйнування церкви Покрови Пресвятої Богородиці в селі Кропивня. Храм стояв на пагорбі неподалік школи, яка була збудована в 1802 році на кошти парафіян, міцна, з гарною дзвіницею. В 1872 році оновлена. Герой роману Андрій Шаян був ошелешений звісткою про руйнацію церкви: "... Сталеві линви вже були накинуті на найбільш уразливі місця будівлі, ревли два потужні бульдозери-корчувачі, пригнані з механізованої колони, що займається меліорацією... Один з бульдозеристів не витримав людського осуду, що лунав звідусіль, покинув важелі і втік з кабіни.

У кабіну сів сам начальник колони і бульдозери рушили. Натягнулися линви, затріщало дерево і храм, здійнявши куряву, що заповонила все довкола, осів. Точнісінько так, як випадало бачити Андрієві в кадрах старої кінохроніки, осідав котрийсь із храмів, коли в далекі тридцяті роки його рвали закладеною вибухівкою..."

Картина знайома. Старше покоління Березнівщини знає, як руйнували церкви в селах Яблунне, Моквин. І чи тільки там? Багато церков спіткала ж така доля в нашому польському краї.

Андрій Шаян подумав: "І от через двісті років церкви приходять кінець... Навіщо? Городище, церква... ото й усе, що залишилося в Кропивні від старих часів, а не буде церкви — якось частинка історії села віді-

відати його можуть гості, сім'ї, дорослі діти, проводити екскурсії, зустрічі, презентації тощо.

Письменник розкриває образ не лише професійного вчителя історії, але й шанувальника археології, скарбів минувшини. На долю героя випала нагода організувати шкільний музей в селі Корчівня, а згодом і в Соснополі, куди його запросили на роботу.

Принагідно хочу зауважити, що музей міста Березне виконує вищезазначені функції змістовно й цікаво. Це також візитна картка і обличчя Березного та краю.

Недавно в "Надслучанському віснику" було вміщено цікавий матеріал талановитої журналістки Юлії Іванюк (№6, 2021 р.) "ЗД-мурал" при в'їзді до вже неіснуючого району". Мова іде про монументальну скульптуру при в'їзді на територію Березнівщини (Моквинське перехрестя). Наголошується, що цей унікальний треба зберегти — і зареєструвати, і поновити. Врешті — це візитівка, ще й гарна, нашого краю. Громаді, її очільникам, головним спеціалістам треба вирішити це завдання. Не хлібом єдиним треба жити, як говорить Святе Письмо. То іноземці захоплені монументальною скульптурою, а нам байдуже. Так не повинно бути. Професіонали повинні бути професіоналами і в економіці, і соціальній сфері, і в духовності, і в культурі, тобто в усьому, бо все взаємопов'язане.

Через увесь твір проходить тема любові Андрія Шаяна до Світлани і Лідії. Згадаймо слова з Біблії про любов.

"... І коли я роздам усі маєтки свої, і коли я віддам своє тіло на спалення, та любови не маю, — то пожитку не матиму жодного!

Любов довго терпить, любов величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає!" (Кор. 13, 1-8).

Борис Боровець розповідає про любов Андрія Шаяна до Світлани і Лідії не тільки для того, щоб надати подальшому викладові певну емоційну тональність, але й надзвичайно емне осмислення цього світлого почуття. Як сказав М. Бубер (1878-1965): "Любов є відповідальність Я за Ти".

Бо у світ навіть найпрозаїчнішого спілкування любов входить як граничний принцип, покладає абсолютний масштаб довіри, взаємності, відкритості партнерів один до одного. Разом з тим любов сама по собі постає як досконалий тип спілкування, в якому його смислові, екзистенційні й моральні аспекти розкриваються у своїй найадекватнішій формі.

Андрій Шаян, молодий перспективний історик, не був відповідальним перед Світланою і Лідією, які щиро його кохали. За твердженням А. Де Сент-Екзюпері, ми відповідаємо за тих, кого приручили. Але, напевне, і за тих, кого полюбили. В оманливих гаслах радянщини через свою безпринципність і пристосуванство герой обрав хибний шлях до наміряної кар'єри. Андрій не зміг піднятися до висоти усвідомлення того, що любити - значить, жити життям того, кого любиш. Він не зміг "... поламати своє життя заради коханої. Зрештою, дівчат багато, не буде ця, то буде інша, а кар'єра — вона одна...", "... Боявся, що не захистить дисертації, втратить наукову кар'єру і з партії можуть вигнати... Душа, то просвітлювалась джерельною чистою водою, то вкривалась намулом і шумовинням...". Серце героя не витримало...

Борис Боровець не випадково наводить зворушливу розповідь про кохання Сольвейг за п'есою Генріка Ібсена "Пер Гюнт". Простий з норвезького села хлопець — фантазер і мрійник - шукав свого щастя, блукав по світу, неправдиво жив. Зрозумівши свої помилки, уже старим повернувся на батьківщину у відчаї, але знайшов порятунку в коханні Сольвейг, яка довгі роки чекала коханого в лісовій хатині.

Автор виводить дві паралелі, які подібні одне до одного — Пер Гюнт і Андрій Шаян і застерігає сучасників не піддаватися на цинічні зваби заробітчання, споживачтва й політичної мімікраї, а бути перед самим собою чесним і справедливим у своєму життєвому шляху.

Письменник передає стан душі своїх персонажів мальовничістю української мови: кохання, любов, втіха, щастя, радість сонячна, світла, тепла, таїнство тощо. Тут і захоплення, і розчарування, і радість, і смуток.

Борис Боровець любить замашне слово. В своїй прозі орієнтується і на буденне мовлення. Зустрічається чимало солонуватих словечок, але ніде не знайдеш вульгаризму чи цинізму про кого і про що автор не писав би.

Лаконічно, але виразно автор змальовує природу, яка допомагає краще зрозуміти стан людської душі чи якихось подій: "... вибрів на полянку, за якою стояв гурт берізок, з білокорих стовбурів, яких звисало немало сухих гілок, що віджили своє. Західне сонце мінливим ряботинням віддзеркалювалося в широкому плесі ставка, утворивши водно-сонячну стежку від їхніх ніг аж до небес, на прибережні води кидали свої химерні тіні похитувані вітром дерева..."

Викликають усмішку анекдоти, прислів'я, приказки. Письменник вражає читача тональністю і словником української мови, дійсно співучої і милозвучної.

Митець не лише констатує факти, події, а оновлює бачення світу в його нових проявах, ритмах, кольорах, баченнях. Знає достеменно, що потрібна відповідальність і тих, хто творить, і тих, до кого звернений голос письменника.

Водночас Борис Боровець застерігає, народ, який хоч і прозрів, але згасив у собі полум'я цього прозріння, несподівано примиряється з вічним ворогом. На його думку визначальним є те, що в сучасній Україні через кризу віри й моралі стерто межу між добром і злом, тому негідник стає героєм і поважною людиною чи начальником.

А вина сучасного мистецтва в тому, що воно відверто не говорить про українські державні хвороби. Література частіше розважає читачів легким читивом; про це мовчить сучасний театр, бо його не цікавить сучасне життя; так само, як і українське кіно, бо його нема.

Боязкуваті українські політики нібито демократичної й нібито патріотичної орієнтації смертельно перелякані і замість того, щоб розсудливо подивитись на речі, ухиляються від справжньої реальності.

Попри всі драматичні і трагічні події, які висвітлює письменник, він вірить у те, що люди керуються естетичними принципами, що в боротьбі добра і зла рано чи пізно перемагає добро.

Борис Боровець перебуває і надалі в творчому пошуку розкриття поезії і драми людської в морально-філософському відображенні єдності двох начал — творчої сили і таїни людської природи.

Ольга ОСЕЙЧУК.